
Jen pro vnitřní potřebu!

BULLETIN

SBORU NÁPRAVNÉ VÝCHOVY

1968

Číslo: **1**

Poslání Výzkumného ústavu penologického SNV

mjr. PhDr. Jiří ČEPELÁK, CSc.
Výzkumný ústav penologický SNV

I. Pronikání vědeckých poznatků do vězeňství

Budování výzkumných ústavů v našem státě je obecným jevem, odpovídajícím zákonitostem vývoje vědy v socialistické společnosti a vychází z potřeby řešit problémy našeho života za účasti vědy. XIII. sjezd KSČ položil proto důraz na rozvoj vědy a na uplatnění jejích důsledků v hospodářské a společenské praxi. V poslední době vyslovili představitelé vědy, zejména akademik Šorm, názory o možnostech vědy za současného stavu společnosti a odstranili tak nejasnosti o poslání a společenské funkci vědy. V této souvislosti bylo také řečeno k chybným názorům přisuzujícím vědě takřka kouzelnou moc všechno spravit a vyřešit, že "věda není všelék na každou potíže praxe" (akad. Šorm).

Také v našem vězeňství se dnes už nepovažuje za dostatečné řešit problémy na převážně empirické úrovni, jak tomu bylo dříve. Hlavním, společensky mimořádně závažným úkolem dnešního vězeňství, odpovídajícím jeho moderní koncepci, je využití výkonu trestu k převýchově odsouzených. Resocializace a resocializace odsouzených osob je však problémem velmi obtížným, mimo jiné hlavně proto, že tyto osoby se vyznačují často asociálním vývojem a mnoha odchylkami od normality, podmíněnými složitou souhrou vnějších a vnitřních faktorů. Řešení zmíněného úkolu bez využití poznatků příslušných vědních disciplin je nemyslitelné. V našem vězeňství se proto začínají uplatňovat vědecké poznatky a není pochyb o tom, že jeho další vývoj je závislý na rozvoji řady vědních disciplin.

Získávání nových vědeckých poznatků a jejich využívání pro pokrok vězeňství předpokládá především cílevědomě organizovat výzkumnou činnost, která se musí stát nezbytnou součástí veškeré práce v něm.

II. Založení Výzkumného ústavu penologického SNV

Ze zmíněných názorů vzešel návrh, aby při správě SNV byl zřízen výzkumný ústav, jehož úkolem by bylo provádět multidisciplinární výzkum, zaměřený na zdokonalení metod nápravně výchovných osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody.

Protože vězeňství je nejvýznačnějším úsekem penologie - nauky o výkonu trestu a jeho účincích - byl ústav, založený rozkazem ministra vnitra dne 1. dubna 1957, nazván Výzkumným ústavem penologickým SNV (dále jen VÚP-SNV). Zřízení VÚP-SNV znamená logické doplnění vědecko-výzkumné základny našich pracovišť, zabývajících se různými problémy trestné činnosti.

III. Poslání VÚP-SNV

VÚP-SNV patří do kategorie ústavů aplikovaného výzkumu. V té souvislosti je vhodné učinit obecnou poznámku o poslání aplikovaného výzkumu. Jeho úkol spočívá ve zpracování vědeckých poznatků, jež mohou být poměrně brzy a účinně využity v praxi. Naproti tomu výzkum badatelský, soustředěný do ústavů Čs. akademie věd, se zabývá vysoce teoretickými úkoly, vyplývajícími buď z vnitřních potřeb a problémů vědeckého poznání nebo z dlouhodobých perspektivních potřeb společnosti. Aplikovaný výzkum hledá cesty, prostředky a konkrétní řešení pro využívání nových poznatků věd z hlediska daných nebo reálně předpokládaných společenských potřeb. V pojednáních o těchto otázkách bývá často zdůrazňováno, aby ústavy aplikovaného výzkumu, mají-li být skutečně tvůrčími vědeckými pracovišti s dobrou metodickou úrovní, odolaly častým tlakům praxe řešit denní, krátkodobé problémy, které nepatří do oblasti výzkumu a které mohou být zvládnuty využíváním dostupných odborných informací samotnou praxí. Ústav, který by přistoupil na řešení různých drobných "provozních" problémů, nemohl by pracovat s dostatečným předstihem na výzkumných, dlouhodobějších úkolech, nerealizoval by nové směry a metody svého oboru, ale jen drobná zlepšení, nemající zásadní význam pro pokrok praxe.

Předpokladem práce v aplikovaném výzkumu je styk s poznatky vědy nejen domácí, ale i světové, bez nichž se nelze obejít, i když je nelze přebírat bez přizpůsobení a prověrky. Dalším předpokladem práce ústavu aplikovaného výzkumu je znalost základních otázek perspektivy praxe a stálý styk s praxí.

VÚP-SNV je vědecko-výzkumným pracovištěm, jehož úkolem je zkoumat teoreticky a prakticky nejzávažnější problémy nápravně výchovné činnosti v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody (§ 2 statutu ústavu). Cílem práce VÚP-SNV je zdokonalení výchovných a léčebných metod zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu. Má-li ústav zvládnout tento svůj centrální úkol, musí svou činnost zaměřit nezbytně také na studium osobnosti různých kategorií odsouzených, na zdokonalení metod vyšetřování jejich psychického, resp. somatopsychického stavu, dále na studium příčin a podmínek vzniku a vývoje delinkventního chování a konečně na studium všech jevů a podmínek života v nápravně výchovných ústavech, které mají význam v reedukaci, ev. léčbě odsouzených. Bez poznání posléze uvedených skutečností (a bez propracování metod k tomu potřebných) nebylo by vůbec možné uvažovat o volbě určitých reedukačních a léčebných metod, propracovávat je, ověřovat jejich účinnost a navrhnout je pro aplikaci v praxi. Z řečeného tedy vyplývá nutnost širšího pracovního zaměření činnosti VÚP-SNV, a bylo by omylem omezit ji na samotné reedukační a léčebné metody bez studia faktorů, které jejich použití významně podmiňují.

IV. Vztahy ústavu k jiným výzkumným pracovištím a k praxi

VÚP-SNV není organizací izolovanou a do sebe uzavřenou. Je naopak organizací pěstující pracovní styky jednak s jinými výzkumnými pracovišti, jednak s praxí. Má iniciativně působit na poli daném jeho náplní a společenským úkolem. Proto je také ve statutu (§ 4) zakotvena funkce ústavu jako koordinačního centra, které se vyjadřuje po odborné stránce k návrhům na případné výzkumné nebo průzkumné akce v nápravně výchovných ústavech, pokud je plánují jiné výzkumné ústavy, organizace

nebo vysoké školy. Ústav se také vyjadřuje k výzkumným projektům odborných pracovníků nápravně výchovných ústavů. Zajišťuje také posouzení jejich odborných prací před publikací v odborném tisku.

Charakter výzkumné činnosti ústavu předpokládá návaznost především na jiná výzkumná pracoviště, zabývající se řešením příbuzné a hraniční problematiky (návaznost horizontální). Půjde především o výměnu zkušeností s těmito pracovišti, o vzájemné porady o společných problémech a o výzkumných metodách, o spolupráci v dokumentační službě, v některých případech v budoucnu jistě i o přímou spolupráci na společných úkolech. Máme tu na mysli vztahy zejména k Výzkumnému ústavu kriminologickému při GP, ke Kriminalistickému ústavu VB, k dalším ústavům z oboru právních věd, dále k pracovištím, zabývajícím se psychiatrií (např. v otázkách psychoterapie, psychofarmakologie, v otázce zacházení s difíciálními psychopaty atd.), psychologii (např. v otázkách psychodiagnostických metod, atd.), pedagogiky (např. v otázkách pracovní výchovy), fyziologií (např. v otázkách vyšetřování neurovegetativního systému, endokrinologických poruch, atd.), sociologií (např. v otázkách sociometrie).

Penologie má poměrně nejbližší ke kriminologii. Penologické a kriminologické výzkumy mají v některých případech stejné objekty zkoumání, i když se jimi zabývají z rozdílných hledisek a pro odlišné cíle. Kriminologie se např. zabývá při studiu příčin kriminality vyšetřováním osobnosti pachatele; v penologii je zkoumána z hlediska možností nápravy odsouzeného, zajímají nás jeho pathické i pozitivní znaky, s nimiž třeba počítat při reedukaci, jeho reakce na podmínky výkonu trestu, atd. VÚP-SNV bude proto zřejmě v nejužším styku s Výzkumným ústavem kriminologickým při GP.

Povaha činnosti VÚP-SNV předpokládá dále návaznost jednak na ústavy výzkumu badatelského, na jeho teoretické a metodické poznatky, jednak na praxi nápravně výchovných ústavů s jejich pestrou, složitou problematikou (návaznost vertikální). Úzký styk s praxí je dán již umístěním ústavu v areálu velkého nápravně výchovného ústavu (na Pankráci), s nímž bude VÚP-SNV

ve stálé spolupráci. Návaznost na praxi bude postupně stále více zdůrazňována zamýšleným pracovním spojením s některými nápravně výchovnými ústavami, jak to bude vyžadovat buď řešení úkolů, jimiž nebude účelné zabývat se na vlastním pracovišti ústavu, nebo jak si to vyžádá nutnost ověřovat některé výsledky výzkumu. Důležitý bude později v některých otázkách také pracovní styk se zdravotnickými zařízeními MV v nápravně výchovných ústavách (např. ve věci využití údajů z jejich materiálů) nebo snad dokonce přímá spolupráce s lékaři v nápravně výchovných ústavách realizovaná podle dohody se zdravotnickou službou MV, při plnění speciálních úkolů, majících i medicínskou stránku.

Dalším rysem pracovní koncepce VÚP-SNV je okolnost, že provádí výzkum především na vlastním pracovišti, tedy u odsouzených, umístěných přímo v objektu, ve zdech ústavu (tzv. výzkum intramurální). Běží v tom případě o intenzivní charakter výzkumu u reprezentativních skupin odsouzených, vybraných podle hledisek, daných plánovanými úkoly. Pro cíle výzkumných úkolů jsou odsouzení jednak vyšetřováni jak psychologicky, tak lékařsky po somatické i psychické stránce, jednak je systematicky sledován jejich somatopsychický stav a chování a konečně při zacházení s nimi se pokusně aplikují za účelem plnění centrálního úkolu ústavu různé pedagogické, psychologické a psychiatrické metody, směřující k jejich reedukaci a resocializaci.

Kromě toho bude však ústav realizovat některé své akce i mimo vlastní pracoviště (tzv. výzkum extramurální). V tom ohledu půjde nejčastěji jednak o průzkumy, zajišťující získání početnějších dat pro potřeby některých úkolů, jednak o ověřování některých poznatků v jiných nápravně výchovných ústavách. V některých případech bude třeba provádět určitá vyšetřování mimo rámec vězeňství (např. vyšetření kontrolního vzorku osob nedelinkventních aj.). Extramurální činnost bude mít v budoucnu i formu přímé spolupráce s odbornými pracovníky nápravně výchovných ústavů, kde budou podmínky pro plnění některých zvláštních výzkumných úkolů.

V. Komplexní, multidimensionální přístup k řešení úkolů

Při výběru adekvátních metod zacházení s odsouzenými a ověřování jejich účinnosti je středem naší pozornosti především osobnost odsouzeného, celek jeho duševních vlastností. Uvědomíme-li si, že osobnost člověka je mimořádně složitá jednotka, biologicky podmíněná a do společenských souvislostí zapojená a že při vzniku a vývoji delinkventního chování se uplatňuje složitá souhra vnějších a vnitřních faktorů, dojdeme k logickému požadavku, aby objektivní poznávání osobnosti odsouzeného pro reedukační a prognostické cíle, zkoumání jeho života v nápravně výchovném ústavu a studium účinnosti pedagogických, psychologických a psychiatrických metod zacházení s odsouzenými bylo předmětem jak věd společenských, tak přírodních. Nerespektování tohoto požadavku by vedlo k řadě chyb a omylů. Vedlo by k jednostrannostem, odporujícím dialektice, jaké se vyskytují a hlavně dříve vyskytovaly v kriminologii a jež možno označit jako redukcionismus biologický nebo sociologický. Tak např. při studiu příčin a podmínek vzniku a vývoje (tj. etiopatogeneze) delinkventního chování stejně jako při konkrétním rozpracování otázek lidské psychopatologie dochází často k zabso-lutňování sociálních, interpersonálních, patogenních faktorů a k zanedbávání významu (a výzkumu) faktorů dědičných, konstitučních a jiných. Na druhé straně jsou z literatury známy také případy zanedbávání hledisek společenských a přeceňování výsledků biologických.

Požadavek dbát ve výzkumné práci ústavu na uplatnění jak aspektů věd společenských, tak aspektů věd přírodních, je zakotven přímo ve statutu ústavu v zásadě komplexnosti při řešení úkolů, jež vyžaduje přístup z hlediska několika vědních disciplín k postižení různých stránek zkoumaných jevů.

V práci VÚP-SNV uplatní se tedy jak psycholog, tak pedagog, lékař, právník, sociolog, ev. pracovníci z dalších oborů, seskupení v týmech podle povahy řešených úkolů. (Pozn.: Ústav není toho času bohužel ještě personálně vybaven těmito pracovníky)

VI. Formy zveřejňování výsledků

Ústav může předávat výsledky své výzkumné činnosti praxi a odborné veřejnosti několika způsoby. Pokud jde o formu publikační, zamýšlí ústav uveřejňovat své práce pro vnitřní potřebu SNV ve zvláštních číslech bulletinu SNV (jako je tomu v tomto jeho čísle). Zde mohou být zveřejněny i jiné materiály zpracované v ústavu, jako překlady z cizí literatury, recenze o odborných knihách, přehledy důležitých statí z domácího odborného tisku a jiné zprávy, které se nějak vztahují k práci ve SNV. (Bylo by jistě ku prospěchu našeho vězeňství, kdyby mělo v budoucnu vlastní odborný časopis, nebo kdyby vznikl společný odborný časopis kriminologicko-penologický.)

Považujeme dále za nutné, aby pracovníci ústavu publikovali své práce v odborných časopisech domácích, v některých případech i v zahraničních. Význam zveřejňování výsledků výzkumných prací VÚP v odborném tisku domácím tkví jednak v tom, že publikované statí mohou být podrobeny odborné kritice, jednak v tom, že odborné kruhy (právnícké, psychologické, psychiatrické, pedagogické, sociologické aj.) budou informovány o úrovni a o koncepci práce v našem vězeňství, což přispěje jednak ke komplexnějšímu pohledu na problémy kriminality, jednak k vzestupu prestiže vězeňství v odborné veřejnosti a k většímu zájmu o jeho problémy, ev. i o práci v něm nebo o spolupráci.

Další formou předávání výsledků výzkumu praxi mohou být instruktáže, přednášky a semináře, pořádané přímo v ústavu, nebo studijní pobyty v něm, dále přednášky a instruktáže v jiných nápravně výchovných ústavech.

Z důvodů shora uvedených bude mít význam i účast pracovníků ústavu na konferencích, pořádaných různými vědeckými společnostmi.

O výsledcích práce ústavu bude také podávána zpráva vědecké radě náčelníka SNV, jejíž odborníci z různých vědních oborů a praxe mohou přispět radami a kritikou práci ústavu. Vědecká rada schvaluje také pracovní plán ústavu, vědecký

dohled nad výzkumnou činností ústavu má kolegium státu a práva Čs. akademie věd. Tato vrcholná instituce naší vědy totiž nejen organizuje ve svých ústavech provádění základního, badatelského výzkumu, ale podle zákona č. 54/1963 Sb. přísluší jí i dohled nad ústavou aplikovaného výzkumu a koordinace jejich práce.

Nezbytnou integrální součástí ústavu je dokumentační služba, zpracovávající a pořádající literární informace z domácí a hlavně zahraniční literatury. Tato služba, stejně jako služba knihovnická, se nezřizuje v ústavu jen pro potřeby ústavu samého, ale má být k dispozici všem zájemcům z praxe. Doufáme, že se podaří v brzké době, aby se knihovna a dokumentační služba ústavu stala centrem, stále více vyhledávaným pracovníky z nápravně výchovných ústavů, čerpajícími zde informace pro svou práci.

VII. Tématický plán výzkumu VÚP-SNV

Tématický plán výzkumu ústavu byl sestaven podle úkolů SNV, pokud mají takový charakter, že mohou být výzkumem zabezpečeny.

Výzkumné úkoly vyplývají jak z bezprostředních, tak perspektivních potřeb SNV.

Z perspektivního plánu ústavu schváleného v červnu 1967 vědeckou radou, uvedeme zde pro informaci přehled základních úkolů. Z uvedených úkolů jsou tč. většinou stanoveny již úkoly dílčí nebo etapy úkolu. Některé úkoly jsou v takovém stadiu rozpracování, kdy se provádí příslušná vyšetřování, sběr materiálu a zčásti jeho zpracování; u jednoho úkolu je zpracována dílčí, úvodní část (viz výsledky v tomto čísle bulletinu).

1) Etiopatogeneze delinkventního jednání

Správně volit způsob a metody zacházení s odsouzenými není možné bez znalosti osobnosti odsouzeného, bez znalosti

příčin a podmínek vzniku (etiopatogeneze) jeho delinkventního jednání. Při vzniku a vývoji delinkventního jednání se upletňují, obecně řečeno, psychopatologické a sociální, resp. sociopatologické vlivy. V jednotlivých případech je třeba vyšetřit, které z těchto faktorů se podílely významněji ve vývoji osobnosti delinkventa a podle toho stanovit adekvátní metody nápravné výchovy, resp. léčebně nápravné výchovy.

Uvedený problém bude třeba studovat v souvislosti s výzkumem různých skupin odsouzených a v souvislosti s pokusy s použitím různých metod zacházení s odsouzenými.

Jde o dlouhodobý úkol ústavu, který se rozpadá na řadu dílčích problémů, jimiž se bude ústav postupně zabývat.

2) Faktory determinující opakování trestné činnosti

Tento úkol úzce souvisí s úkolem shora uvedeným. Opakování trestné činnosti je závažným společenským problémem. Jeho příčinou je komplex faktorů, které je třeba zkoumat sociologicky, psychologicky a psychiatricky. Psychologicko-psychiatrická část plánovaného úkolu se soustředí na studium rysů a psychopatologického obrazu osobnosti odsouzených a na odhalení podílu psychogenních faktorů opakování trestné činnosti. Výzkum sociologický se zaměří na studium činitelů sociálních, a to zejména: a) na studium kladných a záporných podmínek výkonu prvního trestu na odsouzeného, zejména vlivu prostředků nápravné výchovy, b) na studium společenských faktorů, které se po výkonu prvního trestu podílely na průběhu neuspokojivé resocializace.

Příčiny a podmínky opakování trestné činnosti budou zkoumány u skupiny věkově mladých osob, které přicházejí podruhé do NVÚ k výkonu trestu odnětí svobody.

Cílem tohoto úkolu je tedy vyšetření pozitivních a deformujících faktorů vlastního výkonu trestu na odsouzené, v souvislosti se zjištěním psychických dispozic k delinkventnímu jednání a zjištěním vlivů společenského prostředí po propuštění z výkonu trestu.

3) Použití různých metod skupinové terapie a intenzivní individuální a skupinové psychoterapie u odsouzených ve výkonu trestu

Dosavadní prostředky reedukační práce s odsouzenými přes svůj velký pozitivní význam, jsou zaměřeny příliš všeobecně, nikoliv však přímo na subjektivní kriminogenní faktory, tedy kauzálně. Nemohou proto dovést odsouzeného k pochopení hlubších souvislostí, jež jej přivedly k trestné činnosti, k pochopení a přehodnocení své osobnosti, meziosobních vztahů, vztahů ke společnosti a jejím morálním normám a tím pak k větší sebekontrole a ke změně chování.

Proto se začaly při nápravě odsouzených používat různé psychoterapeutické metody.

Provádět ve výkonu trestu speciální skupinovou terapii a různé metody psychoterapie je však velmi složitý problém. V tomto ohledu je málo zkušeností, jsou také špatné zkušenosti. Někteří autoři poukazují na meze těchto metod ve výkonu trestu, někteří považují dokonce provádění psychoterapie v podmínkách výkonu trestu za nemožné a domnívají se, že k ní lze přistoupit až po odpykání trestu. Delinkventi nepatří také do kategorie osob, pro něž byly tyto metody, zejména metody intenzivní psychoterapie, rozvinuty. Závažné je, že odsouzení nejsou motivováni podrobit se těmto metodám, protože obvykle necítí potřebu změnit svoje chování. Je proto obtížné modifikovat dosavadní metody skupinové terapie a intenzivní psychoterapie pro použití ve výkonu trestu a propracovat zejména indirektní přístupy v jejich počátečních fázích.

Cílem výzkumného úkolu zaměřeného k tomuto tématu je propracovat některé postupy zacházení s odsouzenými a ověřit jejich účinnost. Bude se to týkat zejména: a) skupinové terapie, přičemž budou nejprve zkoušeny takové metody, které poskytnou podněty pro intenzivnější výchovnou práci pracovníků výchovy NVÚ, b) intenzivní skupinové a individuální psychoterapie (u osob, u nichž jde o vážnější emocionální problémy a u nichž převažují v etiopatogenezi delinkventního jednání psychopatologické problémy).

4) Studium struktury a fungování skupin odsouzených

Jak je známo, mezi odsouzenými v nápravně výchovných ústavách se vytvářejí spontánní skupiny, které se nekryjí se sociální organizační strukturou oficiální. V ústavu tak působí vedle formální organizace i skrytá sociální struktura. Vedle formálního se vytváří i neformální systém hodnot.

Předpokladem účinného použití různých metod reedukace a terapie je sociometrické studium vztahů mezi odsouzenými a sociálně-psychologický rozbor života skupin odsouzených, znalost afektivního a morálního ovzduší těchto skupin, jejich hodnot a norem, ideologií, vůdcovských tendencí, dále znalost postojů odsouzených k pracovníkům výchovy a k metodám reedukace a léčby.

Cílem výzkumu je: a) rozpracování metod studia struktury a fungování skupin odsouzených, b) rozpracování zásad pro výběr vězňů do skupin, brigád a do společných cel, c) omezení, vyloučení negativních vlivů skupiny (vůdců) na jednotlivce, d) zjištění vlivu sociometrického přeskupení na pracovní výkony, kázeň a na spolupráci s pracovníky výchovy a lékaři, e) využití sociometrických momentů pro reedukaci odsouzených zejména ve skupinové terapii a v psychoterapii.

5) Psychologicko-psychiatrický výzkum alkoholiků odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody

Násilné trestné činy, výtržnictví a verbální delikty jsou často spáchány pod vlivem alkoholu. Vztah mezi pitím alkoholu a trestnou činností bývá často velmi zjednodušován; jde však o vztah velmi složitý. Sám chorobný návyk na alkohol má totiž své hlubší příčiny subjektivní i objektivní; mimoto je známo, že většina návykových alkoholiků se trestné činnosti nedopouští. Alkoholismus může být nápadným zevním projevem jiné psychické poruchy, nebo vedlejším příznakem asociální osobnosti, u níž lze zjistit hlubší příčiny delinkventního chování.

Cílem úkolu je podat na základě psychologického a psychiatrického vyšetření odsouzených, kteří spáchali trestný čin pod vlivem alkoholu, obraz o struktuře a vývoji, poruchách

a odchylkách jejich osobnosti a o jejich psychopatologické symptomatologii, a tím: a) objasnit podíl nadměrného pití alkoholu v komplexu činitelů, podílejících se na trestné činnosti, b) podat potřebné informace pro převýchovu a psychoterapii těchto osob a pro jejich protialkoholní léčbu ve výkonu trestu.

6) Protialkoholní léčba ve výkonu trestu

Protialkoholní ochranná léčba nařízená po výkonu trestu je za podmínek, které jsou pro ni dnes v psychiatrických léčebnách, málo účinná. Proto bylo r. 1966 správou SNV rozhodnuto uskutečnit pokusně tuto léčbu již ve výkonu trestu v posledních měsících před propuštěním. Protialkoholní léčba ve výkonu trestu je však velmi obtížným problémem. Způsoby protialkoholní léčby, užívané u nedelinkventních osob, nelze bez pokusně pro-
věřených obměn použít při léčbě alkoholiků delinkventních.

Cílem úkolu je ověřit účelnost protialkoholní léčby prováděné ve výkonu trestu u skupiny osob, při níž bude použita skupinová protialkoholní psychoterapie, vitaminová a antabusová léčba a kulturní a tělovýchovná činnost řízená a psychoterapeuticky cílená. Tuto protialkoholní léčbu provádí ve spolupráci s VÚP-SNV prim.dr. Skála se svou pracovní skupinou.

7) Užití psychofarmak při psychopatických dekompenzacích

Přizpůsobení se odsouzených psychopatů k podmínkám výkonu trestu odnětí svobody probíhá s velkými obtížemi. Projevy jejich špatného přizpůsobení jsou svízelným problémem zejména tehdy, dojde-li u nich k hlubším rozladám nebo k úplnému selhání dosavadních, již tak nedostačujících, přizpůsobovacích mechanismů.

V některých takových případech je užitečné použití psychofarmak. Je ovšem jisto, že od samotné aplikace psychofarmak nelze v daném případě očekávat zcela uspokojivé výsledky; jde o metodu pomocnou, kterou je nutno spojovat s jinými způsoby vedení odsouzených.

Psychofarmaka jsou také vhodná zejména v počáteční fázi psychoterapie k navázání lepšího kontaktu mezi odsouzenými psychopaty a lékařem.

Cílem úkolu je ověřit možnosti a podmínky aplikace psychofarmak v nápravně výchovném ústavu a prověřit účinky některých nových psychofarmak, upravujících abnormální chování.

8) Vězeňské psychické abnormální reakce

Psychické vězeňské poruchy jsou závažným problémem při reedukaci primárně emočně labilních, nebo neurotických, nebo výkonem trestu neurotizovaných odsouzených, a u odsouzených s trvalými abnormálními stavy osobnosti, podmíněnými její disharmonickou skladbou.

V zátěžových situacích dochází u těchto odsouzených nejenom ke změnám chování, ale i k porušení vegetativní rovnováhy, ke zvýšené produkci některých chemických látek (např. hormonů) na úkor jiných, a k dalším změnám. Změněný vnitřní stav organismu ovlivňuje zpětně chování jedince.

Abnormální psychické reakce odsouzených mají své přípravné, předzvěstné (prodromální) období. Dochází v něm ke zkreslenému vnímání skutečností a k určitým, často málo nápačným poruchám chování i k jiným psychickým příznakům, které jsou předzvěstí abnormální psychické reakce. Tyto předzvěstné známky abnormální psychické reakce jsou provázeny uvnitř organismu změnami jeho chemismu. Studium přípravného období abnormálních psychických reakcí ve výkonu trestu vyžaduje proto jak psychologicko-psychiatrický, tak fyziologický přístup.

Cílem dílčího úkolu této problematiky je zdokonalit prevenci vězeňských poruch, jednak vypracovat příslušné léčebné postupy. Cílem dalšího dílčího úkolu je zjistit patofyziologický obraz prodromálního období abnormální psychické reakce za účelem prevence agresivních reakcí, zejména těch, které směřují proti vlastní osobě, a za účelem vhodné terapie těchto stavů.

9) Další úkoly

V souladu se zaměřením úkolů SNV na nejbližší dobu bude řešit ústav některé další úkoly. Např. v souvislosti s požadavkem propracovat způsob výkonu trestu odsouzených žen s přihlédnutím k jejich fyziologickým a psychickým zvláštnostem, plánuje ústav některé dílčí výzkumné úkoly, jako je zkoumání závislosti neukázněného chování žen ve výkonu trestu na menstruačním cyklu aj. Výsledky první části uvedeného dílčího úkolu jsou obsaženy v tomto čísle bulletinu. Další úkol v tomto směru bude se týkat otázky farmakologické normalizace chování žen trpících menstruačními obtížemi (dysmenoreou), nebo premenstruačním syndromem (souborem tělesných a hlavně psychických příznaků, vyskytujících se ve 2. polovině menstruačního cyklu, nejčastěji v týdnu před menstruací). Tyto dva dílčí výzkumy jsou ovšem jen prvním krokem k řešení složité problematiky žen ve výkonu trestu.

Dalším úkolem ústavu, k němuž, jak vyplývá z dalšího obsahu čísla, byly již učiněny přípravné kroky, je hodnocení osobnosti a pracovní činnosti vychovatelů v NVÚ.

Výzkum bude zaměřen: a) na psychologický, profesiografický rozbor pracovní činnosti vychovatelů, b) na zjištění základních sociologických a psychologických znaků vychovatelů (rysů osobnosti, profesionálních názorů a postojů aj.), c) na vypracování jednotné, objektivní metodiky jejich pracovního hodnocení, a to využitím hodnotících schemat s kvantifikovatelnými hodnotícími škálami.

Cílem výzkumného úkolu je získat základní údaje potřebné pro správný psychologický výběr vychovatelů, pro jejich odbornou přípravu k povolání a pro účelnou organizaci jejich činnosti.

VIII. Z á v ě r

Mimořádně složité otázce trestu a nápravy je v posledních letech věnováno v domácí a hlavně v zahraniční literatuře

stále více právnických, lékařských, psychologických, sociologických a jiných studií, které - i když obsahují mnoho cenného, o objektivní rozbor opřeného - vycházejí často z odporujících si teorií a směrů.

Před přístupem k vlastní výzkumné práci ve VÚP bylo třeba seznámit se s širokým přehledem dostupných poznatků, jimiž věda v této oblasti disponuje, utvořit si určitou syntézu poznatků vědecké ceny, ujasnit si koncepci práce, stanovit tématický výzkumný plán, určit v jeho rámci pracovní úkoly (při jejichž výběru bylo třeba přihlížet i ke kádrovým a technickým možnostem ústavu), provést metodologické přípravy výzkumu, atd. Tato počáteční, přípravná práce ústavu, nezbytná etapa činnosti každého nového výzkumného pracoviště, není ještě ukončena. Ve VÚP není také ještě dostatečný počet odborných a vědeckých pracovníků, aby bylo možno zabezpečit uspokojivě plnění všech plánovaných úkolů.

Současně s přípravnou činností a se započatou již prací výzkumnou bude třeba v nastávající době dobudovat ústav personálně a technicky, aby mohl plně rozvinout svou činnost a plnit funkci, již je v našem vězeňství pověřen.